

УДК 8.81.81'38

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-1-17>**Ірина БАСАРАБА,***orcid.org/0000-0002-3209-9119*

викладач кафедри іноземних мов

Національної академії Державної прикордонної служби України

(Хмельницький, Україна) *iryaborovyk2017@ukr.net*

МЕТАФОРИЗАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

У статті аналізуються вже існуючі погляди мовознавців на феномен метафори, метафоризації та фразеологічної одиниці. Автор стверджує, що метафора є механізмом вторинної номінації, що полягає в вживанні слова, для позначення певного класу явищ, предметів, для найменування об'єкта, що входить в інший клас об'єктів, аналогічний попередньому в будь-якому відношенні, при цьому надаючи йому емоційну, експресивну чи оцінну характеристику, при цьому під метафоризацією розуміємо творення словесних образів за допомогою метафори, що стилістично збагачує мовлення у практично всіх сферах його функціонування. В статті виокремлюються основні типи метафори відповідно до її вмотивованості, зокрема фразеологічні одиниці, що використовуються на позначення дій; часових рамок; почуттів та емоцій; ознак предмета. Піднімаються питання широкого значення метафори (включає в себе епітет, метонімію, алегорію, перифраз, синекдоху і визначається як переосмислення, в основі якого лежить принцип суміжності та схожості) та шляхів її реалізації на прикладі англійських художніх текстів на військову тематику. Приклади фразеологічних одиниць обраних з текстів на військову тематику демонструють характер перенесення значення одного словосполучення на абсолютно інше, що в результаті призводить до розширення екстралінгвістичного контексту, що в кінцевому результаті залучає до сприйняття мовний та позамовний досвід отримувачів інформації. В статті описуються основні кроки, з котрих складається процес метафоризації, зокрема (вибір найяскравішого й загальновідомого аналогу (джерела зіставлення); перенесення відповідної частини емпіричного досвіду зі сфери базису, або джерела, на ділянку іменування; утворення нових смислів унаслідок взаємодії двох ідей).

Ключові слова: метафора, фразеологічна одиниця, метафоризація, англійський художній текст, номінативний акт; асоціація.

Ірина БАСАРАБА,*orcid.org/0000-0002-3209-9119*

Lecturer at the Foreign Languages Department

National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine

(Khmelnyskiy, Ukraine) *iryaborovyk2017@ukr.net*

METAPHORIZATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS OF AN ENGLISH LANGUAGE ARTISTIC TEXT

The article analyzes already existing views of linguists on the metaphor, metaphorization and phraseological unit phenomenon. The author claims that the metaphor is a mechanism of secondary nomination that occurs in the use of the word to indicate a certain class of phenomena, objects for naming an object that is part of another class of objects, similar to previous in any respect, while providing emotional, expressive or evaluative characteristic. Under metaphorization we perform the creation of verbal images with the help of a metaphor, which stylistically significantly enriches speech in almost all spheres of its functioning. The article singles out the main types of metaphor according to its motivation, in particular, phraseological units used to denote actions; time frames; feelings and emotions; subjects. Questions are raised about the broad meaning of metaphor (includes epithet, metonymy, allegory, periphrasis, synecdoche, and additionally as a reinterpretation based on the principle of contiguity and similarity) and ways of its implementation on the example of English-language artistic texts on military themes. Examples of selected phraseological units from texts on military topics demonstrate the nature of transferring the meaning of one word combination to a completely different one, which as a result leads to the expansion of the extralinguistic context, which ultimately leads to the perception of the linguistic and non-linguistic experience of the recipients of information. The article describes the main steps that make up the processes of metaphorization, in particular (selection of the most vivid and well-known analogue (sources of comparison; transfer of the relevant part of empirical experience from the sphere of the base, or source, to the area of naming; formation of new meanings as a result of the interaction of two ideas).

Key words: metaphor, phraseological unit, metaphorization, English-language prose, nominative act; association.

Постановка проблеми. Процес метафоризації є досить своєрідним явищем, що дуже часто зустрічається в художніх текстах. Антропологічна парадигма, яка домінує в сучасних мовознавчих наукових розвідках, акцентує увагу лінгвістів на ролі людини в процесі функціонування та породження мови. Основні засади лінгвістичних досліджень сучасності спрямовують науковий інтерес до різностороннього вивчення мовленнєвої діяльності учасників комунікації і позамовних чинників в ході її реалізацію.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Метафора як об'єкт наукових розвідок як з часів античності, так і до сучасності, була в центрі уваги лінгвістів. Проте, лише в ХХ столітті, дослідження метафор перейшло на новий рівень. Цей період ознаменувався збільшенням кількості наукових праць за темою (Мацько Л., Алефіренко М., Скрипник Л., Ужченко В., Бехта І., Лакофф Дж., Джонсон М. та ін.). Оскільки раніше метафора вживалась виключно як спосіб зробити мову більш «живою» та експресивною, в рамках поетики, стилістики, риторики, то зараз розпочалось активне дослідження метафори з точки зору когнітивної лінгвістики, стверджуючи, що метафора є саме тим необхідним елементом, що допомагає усвідомити світ через призму національно-культурного досвіду. Аналіз дослідження семантики фразеологічних одиниць було здійснено у працях Телії В., Бехти І., Матвієнків О., проте цього не достатньо для розв'язання проблеми метафоризації фразеологічних одиниць англомовного художнього тексту.

Традиційно проблем метафоризації фразеологічних одиниць стосуються чимало праць як українських, так і закордонних лінгвістів. Зокрема, свій вклад внесли Телія В., Баранов А., Вежбицька А., Johnson M., Turner M., Mac Cormac, Van Den Broeck та інші.

Отже, *мета статті* полягає в дослідженні особливостей метафоризації фразеологічних одиниць англомовного художнього тексту на військову тематику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно, метафора відноситься до загальних законів семантики і є універсальним засобом переосмислення одиниць мови, що зустрічається переважно в літературних текстах. В більшості випадків автори використовують метафору для наголошення на певних поняттях у романах, казках, віршах тощо. Це явище займає чільне місце в прагматичних, стилістичних, семантичних, синтаксичних дослідженнях.

Як відомо, метафорі притаманна передача культурної та національної специфіки мови.

Отже, метафора є механізмом вторинної номінації, що полягає в вживанні слова, що позначає певний клас явищ, предметів, дня найменування об'єкта, що входить в інший клас об'єктів, аналогічний попередньому в будь-якому відношенні, при цьому надаючи йому емоційну, експресивну чи оцінну характеристику. Метафоричне відображення поняття відбувається шляхом асоціацій за подібністю (метафоричне перенесення відбувається на основі однієї або й навіть декількох ознак, котрі входять до семантичної структури вихідного слова та є релевантними для метафоризації. Утворення метафори пов'язане з руйнуванням звичайних семантичних зв'язків лексичної одиниці та виникненням, як було сказано вище, вторинної номінації шляхом зміни лексичного значення слова (Скрипник, 1973: 23).

Важливим є той факт, що у деяких дослідженнях наголошують на наявності у всіх фразеологічних одиниць метафоричних якостей. Проте ми притримуємось думки Амосової Н., яка стверджувала, що в *більшості* фразеологічних одиниць є метафоричне значення.

Метафоричне функціонування в текстах та процес метафоризації є однією з провідних тем у багатьох наукових працях. Під метафоризацією розуміємо творення словесних образів за допомогою метафори, що стилістично значно збагачує мовлення у практично всіх сферах його функціонування. Під метафорою розуміємо як спосіб реалізації знань у словесній формі, так і вираження концептуальної реальності повсякденного життя. Інакше кажучи, метафора створює певне асоціативне поле, в якому метафора є одним із засобів для отримання нової інформації про мовний та позамовний світ. Асоціації виникають при цьому в свідомості мовців та читачів як кінцевий результат цього процесу, представляючи собою своєрідне відображення концептуальної моделі світу. За рахунок мовлення така модель отримує прагматичну орієнтацію та інтерпретацію.

Отже, метафора є лінгвістичним феноменом, в основі котрого лежить використання мовних знаків однієї концептуальної сфери для позначення іншої. Такий процес базується на асоціаціях подібності чи контрасту.

У своєму широкому значенні «метафора» включає в себе епітет, метонімію, алегорію, перифраз, синекдоху і визначається як переосмислення, в основі якого лежить принцип суміжності та схожості (Koller V., 2004: 67). Визначальний процес широкого значення метафори є стабільним і закріплений у культурній етнічній традиції, мові, людському мисленні та досвіді. Природною є

здатність концептуалізації, структуризації та самоінтерпретації подій.

Отже, таке «переомислення» збагачує фразеологічні мовні ресурси та є результатом мовних та позамовних чинників, що в своєму результаті зсуває значення. Явище метафори є насамперед спрямоване для досягнення епістемологічних цілей, де вона є способом формування змісту. Пізнання та мовлення не є рамками, що лімітують сферу вживання метафори. Це викликано особливим ефектом метафори, що поширюється на світогляд та розуміння людського буття.

На думку В. Гака існує 2 основних види метафори: часткова та повна, де обидва види є результатом відношень між значеннями слова, одне з котрих виступає в ролі вихідного.

Фразеологічні одиниці текстів на військову тематику в більшості випадків володіють позитивною чи негативною оцінкою. Фразеологічні звороти воєнної сфери застосовуються з метою опису та оцінки не тільки таких якостей як сила, сила волі, мужність, а й нерішучість, боягузтво, дурість. Окрім цього, ФО, які виконують роль дієслова у реченні, слугують мотиваторами, сприяють підсиленню змістовно-емоційного навантаження мови. Проведене дослідження фразеологічного простору воєнної сфери засвідчило наявність п'яти основних типів відповідних одиниць, які відрізняються за вмотивованістю та семантичним значенням. Їх умовно можна поділити на:

- фразеологізми, що використовуються для позначення дій, руху та переміщення;
- фразеологізми, що використовуються для позначення почуттів та емоцій;
- фразеологізми, котрі вживаються для позначення часових рамок;
- ФО на позначення ознак явища чи предмета.

Як бачимо, досить велика частина фразеологічних одиниць текстів на військову тематику напряму пов'язані з різноманітними сферами життя людини, пояснюється бажанням людини наділяти об'єкти зовнішнього світу власними ознаками. Так Ш. Баллі стверджував, що людина намагається «одухотворити» навколишній світ.

Отже, військова професійна сфера є джерелом збагачення розмовної та літературної мови за рахунок накопичення запасу фразеологічних одиниць, що є характерним для професійної діяльності військових.

Дослідники теорії когнітивної метафори вважають, що вона не просто є прикрасою мови як описано в класичній літературі, а розповсюджується в людській діяльності і мисленні (Бехта, Матвієнків, 2022: 194). Когнітивна метафора є явищем, яке існувало в когнітивній структурі. Метафоризація, як когнітивний процес складається з таких мисленевих кроків: 1) вибору найяскравішого й загальновідомого аналогу (джерела зіставлення); 2) переносу відповідної частини емпіричного досвіду зі сфери базису, або джерела, на ділянку іменування; 3) породження нових смислів унаслідок взаємодії двох ідей (Lakoff, Johnson, 2003: 127).

Висновки. Отже, усі фразеологічні одиниці, що наведені в таблиці виступають в якості метафори. Як бачимо художні тексти на військову тематику багаті на фразеологічну метафору, котра є важливою вербальною операцією в військовому дискурсі, зокрема в художніх творах на військову тематику. Наведені приклади яскраво демонструють характер перенесення значення одного словосполучення на абсолютно інше, що в результаті призводить до розширення екстралінгвістичного контексту, залучаючи до сприйняття мовний та позамовний досвіди отримувачів інформації.

Таблиця 1

Вживання метафор на позначення дій у художніх текстах на військову тематику

№ за п/п	Фразеологічна одиниця	Значення фразеологічної одиниці	Приклад вживання в тексті
1	Take a chance	to do something that could have either good or bad results (10)	He reached in through the torn windshield and placed it on the pilot's chest. The smiling bear sat huddled among the crowded wreckage of the man and the blood. A few minutes later, I <i>took my chance</i> . The time was right. (Robinson, 1997: 35).
2	Blow to pieces	to damage or destroy (something) with an explosion (10)	"Kind of too bizarre to contemplate. And anyway it would require two real experts to prime a warhead, and they would need signed passes. Unless there was a lunatic conspiracy among the top brass of the ship <i>to blow themselves and all of their colleagues to pieces</i> , I would personally regard the entire notion of sabotage as out of the question." (Robinson, 1997: 69).
3	Cross someone's mind	to come into someone's mind : to be thought of by someone (10)	"Well, sir, we think it is just possible that the Thomas Jefferson was taken out by a foreign power." "Yes, that was a thought that <i>had crossed my mind</i> . And you think Adnam may have been responsible?" (Robinson, 1997: 125).

Таблиця 2

Вживання метафор на позначення емоцій та почуттів

№ за п/п	Фразеологічна одиниця	Значення фразеологічної одиниці	Приклад вживання в тексті
1	Drive someone crazy	to make someone upset or annoyed (10)	Sometimes she thought it would all <i>drive her crazy</i> . But she tried to keep her fears silent. (Robinson, 1997: 156).
2	The hell out of	used for emphasis after words such as scare, frighten, and beat (10)	"Beats <i>the hell out of</i> me...but it has to be one hell of a disturbance. I think we will...wait a minute..." To himself, "Take no chances, Art." Then "Okay...Go to General Quarters, Officer of the Deck." (Robinson, 1997: 354).
3	Lost for words	unable to think of anything to say (10)	But the Kansan seemed slightly <i>lost for words</i> . He just stared into a perfect pair of calm, green eyes – perhaps, he thought, belonging to the lover of the man who had murdered his brother Jack. (Robinson, 1997: 80).
4	The apple doesn't fall far from the tree	a child usually has a similar character or similar qualities to his or her parents (7)	"I'm not saying Miss Laura ought to be made an honorary admiral or anything. But do not write off the possibility that <i>the apple may not have fallen far from the tree</i> ...and now we wanna find out where the hell is Commander Benjamin Adnam, right?" (Robinson, 1997: 71).

Таблиця 3

Вживання метафор на позначення ознак явищ чи предмета

№ за п/п	Фразеологічна одиниця	Значення фразеологічної одиниці	Приклад вживання в тексті
1	A hard nut to crack	a person or thing that is difficult to deal with, understand, or influence (10)	Aye, they will. And when they realize by how many they outnumber us then they'll come swarming across that land," he waved the stick at the ridge, "but we've a good few guns emplaced now, and the wall's higher, and they'll find us <i>a more difficult nut to crack</i> . (Robinson, 1997: 192).
2	Not in the same league	not at the same level of ability (7)	He and Lieutenant Waites glanced through the final report, another Saudi, who was <i>not in the same league</i> . "No natural instincts for warfare," the Teacher had written. (Robinson, 1997: 89).
3	A pain in the ass	someone or something that is very annoying (10)	"Those submarines have been <i>a pain in the ass</i> ever since. They have caused us to start moving squadrons of fighter aircraft into Bahrain for the second time in five years. (Robinson, 1997: 64).
4	A heavy heart	a feeling of unhappiness (10)	Lieutenant Fenwick was obeying Commodore Saltonstall's orders, though <i>with a heavy heart</i> . The Warren's main magazine had been half-emptied, and the powder charges were being carried down to the bilge and up to the maindeck. (Robinson, 1997: 226).

Таблиця 4

Вживання метафор на позначення часових рамок у художніх текстах на військову тематику

№ за п/п	Фразеологічна одиниця	Значення фразеологічної одиниці	Приклад вживання в тексті
1	One more time	again : once more (7)	Using the time-honored SEAL punishments, he sent shattered but still defiant men just <i>one more time</i> through the underwater "tunnel," then made them roll on the beach and complete a course of grueling exercises under the agonizing grazing of the clinging wet sand. (Robinson, 1997: 125).
2	In one's time	during one's life (10)	Like Chuck Yeager, Billy-Ray talked about the 'hollers,' fished the Mud River, was the son of a man who had shot a few bears <i>in his time</i> , "cain't hardly wait to git home, see my dad." (Robinson, 1997: 120).
3	Most of the time	on most occasions: usually (10)	<i>Most of the time</i> he just watched. But when Admiral Morgan spoke, men jumped, on four continents and the oceans surrounding them. (Robinson, 1997: 78).
4	For the time being	at the present time(7)	"Yes, Georgy. <i>For the time being</i> we stay away from them – and everyone else for that matter." (Robinson, 1997: 139).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бехта І. А., Матвієнків О. С. Фразеологічний модус англомовного художнього дискурсу: монографія. Львів – Рівне: Волинські береги, 2022. 304 с.
2. Григораш А. М. Розширення складу фразеологічних одиниць як засіб творчого використання сталих словосполучень. Система і структура східно-слов'янських мов: міжкаф. зб. наук. пр. Київ: НПУ ім. М. Драгоманова, 1998. С. 60–64.
3. Єнікєєва С. М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови: монографія. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2006. 303 с.
4. Коломієць М. П. Фразеологічні синоніми. Дніпропетровськ, 1989. 67 с.
5. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. Київ: Наук. думка, 1973. 280 с.
6. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: [навч. посіб.]. Київ: Знання, 2007. 494 с.
7. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
8. George Lakoff, Mark Johnson *Metaphors we live by*. University of Chicago Press, 2003. 242 p.
9. Koller V. *Metaphor and gender in business media discourse. A critical cognitive study*. Palgrave Macmillan, 2004. 244 p.
10. Merriam-Webster Dictionary: An Encyclopædia Britannica Company. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
11. Patrick Robinson Nimitz Class. HarperCollins, U.S.A., 1997. 549 p.

REFERENCES

1. Bekhta I. A., Matviienkiv O. S. *Frazeolohichniy modus anhlovnoho khudozhnoho dyskursu: monohrafiia* [Phraseological mode of English-language artistic discourse: monograph]. Lviv–Rivne: Volynski oberehy, 2022. 304 p. [in Ukrainian].
2. Hryhorash A. M. *Rozshyrennia skladu frazeolohichnykh odynyts yak zasib tvorchoho vykorystannia stalykh slovopoluchen* [Expanding the composition of phraseological units as a means of creative use of fixed phrases]. *Systema i struktura skhidno-slovianskykh mov: mizhkaf. zb. nauk. pr. Kyiv: NPU named after M. Drahomanov, 1998. pp. 60–64.* [in Ukrainian].
3. Ienikieieva S. M. *Systemnist i rozvytok slovotvoru suchasnoi anhliiskoi movy: monohrafiia* [Systematicity and development of the word-form of the modern English language: a monograph]. *Zaporizhzhia: Zaporizkyi nats. un-t, 2006. 303 p.* [in Ukrainian].
4. Kolomiets M. P. *Frazeolohichni synonymy* [Phraseological synonyms]. Dnipropetrovsk, 1989. 67 p. [in Ukrainian].
5. Skrypnyk L. H. *Frazeolohiia ukrainskoi movy* [Phraseology of the Ukrainian language]. Kyiv: Nauk. dumka, 1973. 280 p. [in Ukrainian].
6. Uzhchenko V. D., Uzhchenko D. V. *Frazeolohiia suchasnoi ukrainskoi movy: [navch. posib.]* [Phraseology of the modern Ukrainian language: tutorial]. Kyiv: Znannia, 2007. 494 p. [in Ukrainian].
7. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
8. George Lakoff, Mark Johnson *Metaphors we live by*. University of Chicago Press, 2003. 242 p.
9. Koller V. *Metaphor and gender in business media discourse. A critical cognitive study*. Palgrave Macmillan, 2004. 244 p.
10. Merriam-Webster Dictionary: An Encyclopædia Britannica Company. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
11. Patrick Robinson Nimitz Class. HarperCollins, U.S.A., 1997. 549 p.